



JUNGTINIŲ TAUTŲ  
VAIKO TEISIŲ KOMITETO  
BENDRASIS  
KOMENTARAS

**NR. 12 (2009)**

**DĖL VAIKO TEISĖS  
BŪTI IŠKLAUSYTAM**

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras atskleidžia Vaiko teisių konvencijos bei jos fakultatyvinių protokolų normų turinį.

Šiame leidinyje pateikiamas **neoficialus** Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrojo komentaro vertimas.

Visą leidinį „Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrieji komentarai“ galite matyti nuorodoje [http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485\\_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf](http://vtaki.lt/uploads/structure/docs/485_a5eebb22a7f392edf2d7634481bb46b5.pdf)

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga  
Plačioji g. 10, 01308 Vilnius  
Tel. +370 5 210 7176  
vtaki@vtaki.lt  
www.vtaki.lt

**Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos užsakymu:**

Iš anglų kalbos vertė  
UAB „Baltijos vertimai“  
Bernardinų g. 9-4, 01124 Vilnius  
Tel. +370 5 212 2924  
www.baltijosvertimai.eu

Parengė UAB „Kriventa“  
V. Pietario g. 5-3, 03122 Vilnius  
Tel. / faks. +370 5 265 0629  
kriventa@kriventa.lt  
www.kriventa.lt

CRC/C/GC/12

2009 m. liepos 20 d.

VAIKO TEISIŲ KOMITETAS

Penkiasdešimt pirmoji sesija

Ženeva, 2009 m. gegužės 25 d. – birželio 12 d.

## BENDRASIS KOMENTARAS NR. 12 (2009) DĖL VAIKO TEISĖS BŪTI IŠKLAUSYTAM

### VAIKO TEISĖ BŪTI IŠGIRSTAM

*Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnis numato:*

- „1. Valstybės dalyvės garantuoja vaikui, sugebančiam suformuluoti savo pažiūras, teisę laisvai jas reikšti visais jį liečiančiais klausimais; be to, vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, skiriama daug dėmesio.
2. Todėl vaikui būtina suteikiama galimybė būti išklaustytam bet kokio jį liečiančio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą organą nacionalinių įstatymų numatyta tvarka.“

### I. ĮVADAS

1. Vaiko teisių konvencijos (toliau – Konvencija) 12 straipsnis – tai unikali nuostata žmogaus teisių sutartyje, kuri sprendžia teisinio ir socialinio vaikų, kurie, viena vertus, neturi visiško suaugusiesiems būdingo savarankiškumo, tačiau, kita vertus, yra teisių subjektai, statuso klausimą. 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kuri užtikrina, kad kiekvienas savo pažiūras sugebantis formuoti vaikas turi teisę laisvai jas reikšti visai jį (ją) liečiančiais klausimais, o vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į jo (jos) amžių ir brandumą, turi būti skiriama daug dėmesio. 2 dalyje teigiama, kad kiekvienam vaikui suteikiame teisę būti išgirstam bet kokio jį (ją) liečiančio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu.
2. Visų vaikų teisė būti išklaustytiems ir jų pažiūroms skirti daug dėmesio yra viena pagrindinių Konvencijos vertybių. Vaiko teisių komitetas (toliau – Komitetas) 12 straipsnį laiko vienu iš keturių bendrųjų Konvencijos principų. Kiti principai – teisė į nediskriminavimą, teisė gyventi ir vystytis ir teisė pirmiausia atsižvelgti į vaiko interesus – akcentuoja tai, kad šis straipsnis įtvirtina ne tik pačią teisę, bet taip pat turėtų būti apsvarstytas, aiškinant ir įgyvendinant visas kitas teises.
3. Nuo 1989 m., kai buvo priimta Konvencija, buvo padaryta reikšminga pažanga vietiniu, nacionaliniu, regioniniu ir pasauliniu lygiu, rengiant teisės aktus, politikas ir metodologijas, skirtas skatinti 12 straipsnio įgyvendinimą. Pastaraisiais metais susiformavo



plačiai paplitusi praktika, kuris konceptualizuojama kaip „dalyvavimas“, nors pats terminas nėra vartojamas 12 straipsnio tekste. Šis terminas keitėsi ir dabar yra plačiai vartojamas apibūdinti vykstantį procesą, kuris apima dalijimąsi informacija ir abipuse pagarba paremtą dialogą tarp vaikų ir suaugusiųjų, kurio metu vaikai gali sužinoti, kaip jų ir suaugusiųjų pažiūros yra vertinamos ir formuoja tokių procesų rezultata.

4. 2002 m. vykusioje dvidešimt septintojoje Generalinės asamblėjos specialiojoje sesijoje valstybės dalyvės dar kartą patvirtino savo įsipareigojimą įgyvendinti 12 straipsnį.<sup>1</sup> Tačiau Komitetas pažymi, kad daugelyje visuomenių įsigalėjusios praktikos ir požiūriai, taip pat politinės ir ekonominės kliūtys trukdo įgyvendinti vaiko teisę išreikšti savo pažiūras įvairiais jį (ją) liečiančiais klausimais ir tinkamai į jas atsižvelgti. Nors dauguma vaikų susiduria su sunkumais, Komitetas ypač pripažįsta, kad tam tikros vaikų grupės, įskaitant jaunesnius berniukus ir mergaites, marginalizuotoms ir nepalankioje padėtyje atsidūrusioms grupėms priklausančius vaikus, susiduria su ypatingomis kliūtimis, siekdami pasinaudoti šia teise. Komitetas taip pat reiškia susirūpinimą dėl daugelio egzistuojančių praktikų kokybės. Reikia geriau suprasti, ką reiškia 12 straipsnis ir kaip jį visiškai įgyvendinti kiekvieno vaiko atžvilgiu.
5. 2006 m. Komitetas organizavo bendrųjų diskusijų dėl vaiko teisės būti išklausty tam dieną, siekdamas išnagrinėti 12 straipsnio reikšmę ir svarbą, jo sąsajas su kitais straipsniais ir atotrūkį, gerų praktikų ir prioritetų klausimus, kurie turi būti sprendžiami, siekiant skatinti naudojimąsi teise.<sup>2</sup> Šis bendrasis komentaras parengtas, remiantis tą dieną pasidalinta informacija (procese dalyvavo ir vaikai), valstybių dalyvių ataskaitų analize ir Komiteto sukaupta patirtimi, taip pat labai svarbia vyriausybių, nevyriausybinų organizacijų (NVO), bendruomeninių organizacijų, plėtros agentūrų ir pačių vaikų kompetencija ir patirtimi, pritaikant 12 straipsnyje įtvirtintą teisę praktikoje.
6. Šiame bendrajame komentare pirmiausia pristatoma abiejų 12 straipsnio dalių teisinė analizė ir paaiškinami reikalavimai šiai teisei įgyvendinti, ypač teisminiuose ir administraciniuose procesuose (A dalis). B dalyje aptariama 12 straipsnio sąsaja su kitais trimis bendraisiais Konvencijos principais bei santykis su kitais straipsniais. C dalyje išdėstyti vaiko teisės būti išklausty tam reikalavimai ir poveikis skirtingose situacijose ir aplinkose. D dalyje išvardyti pagrindiniai šios teisės įgyvendinimo reikalavimai, o E dalyje pristatomos išvados.
7. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms platinti šį bendrąjį komentarą vyriausybės ir administracinėse struktūrose, taip pat vaikams ir pilietinei visuomenei. Todėl, bendrąjį komentarą būtina išversti į atitinkamas kalbas ir parengti vaikams palankias versijas, organizuoti kursus ir seminarus, kurių metu būtų galima aptarti pasekmes ir geriausius įgyvendinimo būdus, taip pat įtraukti jį į visų su vaikais dirbančių specialistų mokymo programas.

<sup>1</sup> 2002 m. priimta Generalinės Asamblėjos rezoliucija S-27/2 „Vaikams tinkamas pasaulis“.

<sup>2</sup> Žr. 2006 m. vykusios bendrųjų diskusijų dėl vaiko teisės būti išklausty tam dienos rekomendacijas. Prieiga per internetą [http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion/Final\\_Recommendations\\_after\\_DGD.doc](http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion/Final_Recommendations_after_DGD.doc).

## II. TIKSLAI

8. Bendrojo komentaro tikslas – paremti valstybes dalyves, kad šios galėtų veiksmingai įgyvendinti 12 straipsnį. Todėl bendrasis komentaras siekia:
  - stiprinti 12 straipsnio svarbos supratimą ir jo reikšmę vyriausybėms, suinteresuotojioms šalims, NVO ir plačiajai visuomenei;
  - detalizuoti teisės aktų, politikos ir praktikos, būtinų visiškai įgyvendinti 12 straipsnį, taikymo sritis;
  - akcentuoti teigiamus požiūrius, įgyvendinant 12 straipsnį, pasinaudojant Komiteto stebėsenos patirtimi;
  - pasiūlyti pagrindinius tinkamų būdų atsižvelgti į vaikų pažiūras visais juos liečiančiais klausimais reikalavimus.

## III. TEISĖ BŪTI IŠGIRSTAM – KIEKVIENO VAIKO IR VAIKŲ GRUPĖS TEISĖ

9. Bendrojo komentaro struktūra atitinka Komiteto išreikštą skirtumą tarp kiekvieno vaiko teisės būtų išklaustam ir vaikų grupei (pvz., mokinių klasei, kaimynystėje gyvenantiems vaikams, šalies vaikams, neįgaliems vaikams ar mergaitėms) taikomą teisę būti išklaustytiems. Tai labai svarbus skirtumas, nes vadovaudamasi Konvencija, valstybės dalyvės privalo užtikrinti vaiko teisę būti išklaustam, atsižvelgiant į jo (jos) amžių ir brandumą (žr. toliau pateiktą teisinę 12 straipsnio 1 ir 2 dalių analizę).
10. Amžiaus ir brandumo sąlygos gali būti įvertintos, kai išklausomas individualus vaikas arba kai vaikų grupė pageidauja išreikšti savo pažiūras. Vaiko amžiaus ir brandumo įvertinimo užduotis yra lengvesnė, kai aptariama grupė yra pastovios struktūros komponentas (šeimos, mokinių klasės ar tam tikros kaimynystės gyventojų), tačiau tampa sudėtingesnė, kai vaikai kolektyviai išreiškia savo pažiūras. Net susidurdamos su amžiaus ir brandumo vertinimo sunkumais, valstybės dalyvės turėtų vaikus laikyti grupe, kurią būtina išklausti. Be to, Komitetas primygtinai rekomenduoja valstybėms dalyvėms dėti visas pastangas išklausti ar siekti išklausti kolektyviai pasisakančių vaikų pažiūras.
11. Valstybės dalyvės turėtų skatinti vaikus laisvai formuoti pažiūras ir turėtų užtikrinti aplinką, kurioje vaikui sudaromos sąlygos naudotis savo teise būti išklaustam.
12. Vaiko išreikštos pažiūros gali pasitarnauti kaip svarbios perspektyvos ar patirtis ir turėtų būti apsvarstytos sprendimų priėmimo, politikos formavimo ir įstatymų ir (arba) priemonių rengimo ir jų vertinimo procesuose.
13. Tokie procesai dažnai vadinami dalyvavimu. Galimybė pasinaudoti vaiko ar vaikų teise būti išklaustam yra svarbiausias tokių procesų elementas. Dalyvavimo sąvoka parbrėžia, kad vaikų dalyvavimas turėtų būti ne momentinis veiksmas, bet intensyvaus

bendravimo tarp vaikų ir suaugusiųjų apie politiką, programų ir priemonių visuose svarbiuose vaikų gyvenimo kontekstuose rengimo pradinis taškas.

14. Bendrojo komentaro A dalyje („Teisinė analizė“) Komitetas aptaria kiekvieno vaiko teisę būti išklausty tam. C dalyje („Teisės būti išklausty tam įgyvendinimas skirtingose aplinkose ir situacijose“) Komitetas nagrinėja teisę būti išklausty tam ir individualių vaikų ir vaikų kaip grupės atžvilgiu.

## A. TEISINĖ ANALIZĖ

15. Konvencijos 12 straipsnis įtvirtina kiekvieno vaiko teisę laisvai reikšti savo pažiūras visais jį (ją) liečiančiais klausimais, taip pat teisę tinkamai atsižvelgti į vaiko pažiūras, atsižvelgiant į jo (jos) amžių ir brandumą. Ši teisė valstybėms dalyvės nustato aiškų įsipareigojimą pripažinti šią teisę ir ją įgyvendinti, išklausant vaiko pažiūras ir joms skiriant tinkamą dėmesį. Pagal šį įsipareigojimą valstybės dalyvės, atsižvelgdamos į savo teisinę sistemą, privalo arba tiesiogiai garantuoti šią teisę, arba priimti ar pakeisti įstatymus, kad vaikai galėtų visiškai pasinaudoti šia teise.
16. Tačiau vaikas turi teisę nesinaudoti šia teise. Tai – vaiko pasirinkimas, o ne įsipareigojimas. Valstybės dalyvės privalo užtikrinti, kad vaikas gautų visą būtiną informaciją ir patarimus, kad galėtų priimti savo interesus atitinkantį sprendimą.
17. 12 straipsnis, kaip bendrasis principas, nurodo, kad valstybės dalyvės turėtų siekti ir užtikrinti, kad visų kitų Konvencijoje įtvirtintų teisių aiškinimas ir įgyvendinimas vadovautųsi šiuo straipsniu.<sup>3</sup>
18. 12 straipsnis aiškina, kad vaikas turi teises, kurios turi įtakos jo (jos) gyvenimui, o ne tik teises, kurios kyla iš vaiko pažeidžiamumo (apsaugos) ar priklausomybės nuo suaugusiųjų (aprūpinimo).<sup>4</sup> Konvencija pripažįsta vaiką teisių subjektu, o beveik visuotinis valstybių dalyvių šio tarptautinio dokumento ratifikavimas pabrėžia šį vaiko statusą, kuris yra aiškiai išreikštas 12 straipsnyje.

### 1. 12 straipsnio pažodinė analizė

#### (A) 12 STRAIPSNIO 1 DALIS

##### (i) „garantuoja“

19. 12 straipsnio 1 dalis nurodo, kad valstybės dalyvės „garantuoja“ vaiko teisę laisvai reikšti savo pažiūras. „Garantuoja“ yra teisinis ypatingą galią turintis terminas, kuris valstybės dalyvėms

<sup>3</sup> Žr. Komiteto bendrąjį komentarą Nr. 5 (2003) dėl bendrųjų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo priemonių (CRC/GC/2003/5).

<sup>4</sup> Konvencija dažnai apibūdinama trimis principais – aprūpinimas, apsauga ir dalyvavimas (anglų kalba – trys „p“ – *provision, protection and participation*).

nepalieka veiksmų laisvės veikti savo nuožiūra. Todėl valstybės dalyvės yra įpareigos imtis reikiamų priemonių visiškai įgyvendinti šią teisę visiems vaikams. Šis įsipareigojimas apima du elementus, būtinus, siekiant užtikrinti, kad veiktų mechanizmai, kurie padėtų išsiaiškinti vaiko pažiūras visais jį (ją) liečiančiais klausimais ir į tokias pažiūras atsižvelgtų.

### (ii) „sugebančiam suformuoti savo pažiūras“

20. Valstybės dalyvės garantuoja vaikui, „sugebančiam suformuluoti savo pažiūras“, teisę laisvai jas reikšti. Ši frazė turėtų būti suvokiama ne kaip apribojimas, o kaip valstybės dalyvės įsipareigojimas įvertinti vaiko gebėjimus kiek tik įmanoma suformuoti savarankišką nuomonę. Tai reiškia, kad valstybės dalyvės negali pradėti nuo prielaidos, kad vaikas negali išreikšti savo pažiūrų. Priešingai, valstybės dalyvės turėtų daryti prielaidą, kad vaikas geba suformuoti savo pažiūras ir pripažinti jo (jos) teisę tokias pažiūras išreikšti, todėl vaikas neprivalo įrodyti savo gebėjimų.
21. Komitetas akcentuoja, kad 12 straipsnis neprimeta jokios amžiaus ribos vaiko teisės išreikšti savo pažiūras atžvilgiu ir ragina valstybes dalyves neįvesti tokių amžiaus ribų pagal įstatymus ar praktikoje ir taip apriboti vaiko teisę būti išklaustytam visais jį (ją) liečiančiais klausimais. Šiuo atžvilgiu Komitetas akcentuoja šiuos aspektus:
  - pirma, 2004 m. vykusių bendrųjų diskusijų dėl vaiko teisių įgyvendinimo ankstyvojoje vaikystėje dienos rekomendacijose Komitetas akcentavo, kad vaiko kaip teisių turėtojo sąvoka „... yra įtvirtinta vaiko kasdieniniame gyvenime jau nuo ankstyvojo etapo“.<sup>5</sup> Tyrimų rezultatai rodo, kad pažiūras formuoti sugeba labai jauni vaikai, net kai jie negali tų pažiūrų išreikšti žodžiu.<sup>6</sup> Todėl, siekiant visiškai įgyvendinti 12 straipsnį, būtina pripažinti ir gerbti nežodines bendravimo formas, įskaitant žaidimus, kūno kalbą, veido išraiškas, piešimą ir tapybą, kurias naudodami, vaikai gali pademonstruoti supratimą, pasirinkimą ir pageidavimą;
  - antra, nebūtina, kad vaikais gautų išsamią informaciją apie visus jį (ją) liečiančių klausimų aspektus, tačiau būtina, kad vaikas pakankamai suprastų, todėl galėtų tinkamai formuoti savo pažiūras tokiais klausimais;
  - trečia, valstybės dalyvės taip pat privalo užtikrinti vaikų, kurie susiduria su sunkumais, kad būtų išklaustyti, teisių įgyvendinimą. Pavyzdžiui, neįgalūs vaikai turėtų būti aprūpinti ir įgalinti naudotis bet kokiais komunikacijos būdais, kurie padėtų išreikšti savo pažiūras. Taip pat būtina dėti pastangas, siekiant pripažinti mažumų ir vietinių gyventojų grupėms priklausančių, migrantų vaikų ir kitų vaikų, kurie nesupranta kalbos, kuria kalba dauguma šalies gyventojų, teisę išreikšti pažiūras;
  - galiausiai valstybės dalyvės turi žinoti apie galimas neigiamas neapgalvotos šios teisės praktikos pasekmes, ypač atvejais, kurie yra susiję su labai mažais vaikais, arba kai vaikas tapo nusikalstamos veikos, seksualinės prievartos, smurto ar kito blogo

<sup>5</sup> CRC/C/GC/7/Rev.1 14 paragrafas.

<sup>6</sup> Cf. Lansdown G., „The evolving capacities of the child“, „Innocenti Research Centre“, UNICEF/Save the Children, Florencija (2005).

elgesio aukomis. Valstybės dalyvės turi imtis visų reikiamų priemonių, siekdamos užtikrinti, kad vaiko teisė būti išklaustyta būtų įgyvendinta, visiškai apsaugant vaiką.

### **(iii) „teisę laisvai jas reikšti“**

22. Vaikas turi teisę „laisvai jas reikšti“. „Laisvai“ reiškia galimybę vaikui išreikšti savo pažiūras be spaudimo, taip pat pasirinkimą, ar vaikas nori pasinaudoti savo teise būti išklaustyta. „Laisvai“ taip pat reiškia, kad vaiku negalima manipuliuoti, daryti jam (jai) įtaką ar naudoti spaudimą. „Laisvai“ sąvoka yra iš esmės susijusi su „paties“ vaiko perspektyva – vaikas turi teisę išreikšti savo pažiūras, o ne kitų asmenų pažiūras.
23. Valstybės dalyvės privalo užtikrinti nuomonei išreikšti tinkamas sąlygas, kurios atsižvelgtų į vaiko asmeninę ir socialinę padėtį, ir aplinką, kurioje vaikas jaustųsi gerbiamas ir saugus, todėl galėtų laisvai išreikšti savo nuomonę.
24. Komitetas akcentuoja, kad vaikas neturėtų būti apklausiamas dažniau nei būtina, ypač tais atvejais, kai tiriami žalingi įvykiai. Vaiko „išklausymas“ yra sudėtingas procesas, kuris gali turėti trauminį poveikį vaikui.
25. Siekiant įgyvendinti vaiko teisę išreikšti savo pažiūras, būtina informuoti vaiką apie visus klausimus, galimybes ir galimus sprendimus, kuriuos priima asmenys, atsakingi už vaiko išklausymą, vaiko tėvai ar globėjai, ir tokių sprendimų pasekmes. Vaikas taip pat turi būti informuotas apie sąlygas, pagal kurias jis (ji) turės išreikšti savo pažiūras. Ši teisė gauti informaciją yra labai svarbi, nes tai yra išankstinė vaiko išaiškinto sprendimo sąlyga.

### **(iv) „visais jį liečiančiais klausimais“**

26. Valstybės dalyvės privalo užtikrinti, kad vaikas galėtų išreikšti savo pažiūras visais jį (ją) liečiančiais klausimais. Tai reiškia antrąją šios teisės sąlygą – vaikas turi būti išklaustyta, jeigu aptariamas klausimas yra susijęs su vaiku. Ši pagrindinė sąlyga turi būti plačiai gerbiama ir suprantama.
27. Žmogaus teisių komisijos įkurta atviros sudėties darbo grupė, kuri parengė Konvencijos tekstą, atmetė pasiūlymą apibrėžti šiuos klausimus, sudarant sąrašą, kuris riboja vaiko ar vaikų pažiūrų svarstymą. Vietoje to, buvo nuspręsta, kad vaiko teisė būti išklaustyta turėtų reikšti visus su vaiku susijusius klausimus. Komitetas yra susirūpinęs dėl to, kad vaikai dažnai negali pasinaudoti teise būti išklaustyta, net jei akivaizdu, kad svarstomas klausimas yra susijęs su vaiku, o vaikai gali išreikšti savo pažiūras tokiu klausimu. Nors Komitetas remia platų „klausimai“ apibrėžimą, kuris taip pat apima Konvencijoje neminimus klausimus, jis pripažįsta sąlygą „liečiantis vaiką“, kuri buvo įtraukta, siekiant paaiškinti, kad nebuvo numatytas joks bendrasis politinis įgaliojimas. Tačiau praktikoje, įskaitant vaiko klausimams skirtą pasaulio viršūnių susitikimą, platus su vaiku ir vaikais susijusių klausimų aiškinimas padeda įtraukti vaikus į socialinius jų bendruomenės ir visuomenės procesus. Todėl valstybės dalyvės turėtų atidžiai išklausti vaikų pažiūras, kai tik jų perspektyva gali pagerinti sprendimų kokybę.

### **(v) „atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, skiriama daug dėmesio“**

28. Vaiko pažiūroms būtina skirti daug dėmesio, atsižvelgiant į jo (jos) amžių ir brandumą. Ši sąlyga reiškia vaiko gebėjimą, kurį būtina įvertinti, kad būtų galima vaiko pažiūroms



skirti daug dėmesio arba informuoti vaiką apie tai, kaip tokios pažiūros paveikė proceso rezultata. 12 straipsnyje nurodyta, kad nepakanka paprasčiausiai išklaudyti, būtina rimtai atsižvelgti į vaiko pažiūras, kai vaikas gali jas suformuoti.

29. 12 straipsnyje nurodytas reikalavimas vaiko pažiūroms skirti daug dėmesio, atsižvelgiant į amžių ir brandumą, paaiškina, kad vien amžius negali nustatyti vaiko pažiūrų svarbos. Vaikų supratimo lygiai nėra vienodai susiję su jų biologiniu amžiumi. Mokslinių tyrimų rezultatai rodo, kad informacija, patirtis, aplinka, socialiniai ir kultūriniai lūkesčiai ir paramos lygiai prisideda prie vaiko gebėjimų formuoti pažiūras ugdymo. Todėl vaiko pažiūros turi būti įvertintos kiekvienu atskiru atveju.
30. Brandumas reiškia gebėjimą suprasti ir įvertinti tam tikro klausimo pasekmes, todėl turi būti apsvarstytas, nustatant kiekvieno vaiko gebėjimus. Brandumą sunku apibrėžti. Pagal 12 straipsnį brandumas yra vaiko gebėjimas pagrįstai ir savarankiškai išreikšti savo pažiūras klausimais. Klausimo poveikis vaikui taip pat turi būti apsvarstytas. Kuo didesnis rezultato poveikis vaiko gyvenime, tuo aktualesnis atitinkamas vaiko brandumo vertinimas.
31. Būtina apsvarstyti didėjančių vaiko gebėjimų sąvoką, taip pat tėvų vadovavimą ir pakreipimą (žr. 8 paragrafą ir C dalį).

## **(B) 12 STRAIPSNIO 2 DALIS**

### **(i) teisė „būti išklaustyta bet kokio jį liečiančio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu“**

32. 12 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad turi būti suteikiamos galimybės būti išklaustyta „jį liečiančio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu“. Komitetas akcentuoja, kad ši nuostata taikoma visiems su vaiku susijusiems teisiniams procesams, įskaitant, bet neapsiribojant procesais, susijusiems su atskyrimu nuo tėvų, globa, įvaikinimu, įstatymus pažeidusiais vaikais, fizinio ar psichologinio smurto, seksualinės prievartos ir kitų nusikaltimų vaikais aukomis, sveikatos priežiūra, socialiniu draudimu, nelydimais vaikais, prieglobsčio siekiančiais ir pabėgėliais vaikais, ginkluotų konfliktų ir kitų ekstremalių situacijų aukomis. Įprastiniai administraciniai procesai apima sprendimus dėl vaikų švietimo, sveikatos, aplinkos, gyvenimo sąlygų ar apsaugos. Abiejų rūšių procesai gali apimti alternatyvius ginčų sprendimo mechanizmus, pavyzdžiui, tarpininkavimą ir arbitražą.
33. Teisė būti išgirstam taikoma ir procesuose, kuriuos inicijavo vaikai (pvz., skundai dėl blogo elgesio ir apeliacijos dėl pašalinimo iš mokyklos), ir procesuose, kuriuos inicijavo kiti asmenys ir kurie turi įtakos vaikui (pvz., atskyrimas nuo tėvų ar įvaikinimas). Valstybės dalyvės yra raginamos priimti teises priemones, pagal kurias sprendimus teisminiuose ar administraciniuose procesuose priimančias asmenys turėtų paaiškinti, kaip atsižvelgė į vaiko pažiūras ir pasekmes vaikui.
34. Vaikas negali būti veiksmingai išklaudytas bauginančioje, priešiškoje, neįtraukiančioje ar jo (jos) amžiaus neatitinkančioje aplinkoje. Procesai turi būti prieinami ir tinkami vaikui. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas vaikams palankios informacijos teikimui ir pristatymui, tinkamai paramai ginti save, tinkamai išmokytiems darbuotojams, teismo salių dizainui, teisėjų ir advokatų rūbams, šydams ir atskiriems laukiamiesiems.

**(ii) „tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą organą“**

35. Kai vaikas nori būti išklaustytas, jis (ji) privalo nuspręsti, kaip norėtų būti išklaustytas – „tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą organą nacionalinių įstatymų numatyta tvarka“. Komitetas rekomenduoja, kai įmanoma, bet kokiame procese tiesiogiai išklausti vaiką.
36. Vaikams atstovauti gali tėvai, advokatas ar kitas asmuo (taip pat ir socialinis darbuotojas). Tačiau būtina pabrėžti, kad daugeliu atveju (civilinėse, baudžiamosiose ar administracinėse bylose) egzistuoja interesų konfliktų tarp vaiko ir akivaizdžiausio atstovo (vieno iš tėvų arba abiejų tėvų) pavojus. Jeigu vaikas išklausomas per atstovą, labai svarbu, kad atstovas teisingai perduotų vaiko pažiūras sprendimą priimančiam asmeniui. Vaikas (arba, jei reikia, atitinkama institucija) turėtų nustatyti pasirinktą būdą, atsižvelgdamas į konkrečią savo situaciją. Atstovai privalo turėti pakankamų žinių apie įvairius sprendimų priėmimo procesų aspektus ir juos suprasti, taip pat turėti darbo su vaikais patirties.
37. Atstovas turi žinoti, kad jis (ji) išskirtinai atstovauja vaiko, o ne kitų asmenų (tėvų, institucijų ar organų, pvz., gyvenamųjų namų, administracijos ar visuomenės) interesams. Būtina parengti atstovų, kurie paskirti atstovauti vaiko pažiūroms, elgesio kodeksus.

**(iii) „nacionalinių įstatymų numatyta tvarka“**

38. Atstovavimas turėtų vykti „nacionalinių įstatymų numatyta tvarka“. Ši sąlyga neturėtų būti suprasta kaip leidžianti naudoti procedūras nustatančias teisės aktus, kurie riboja arba draudžia naudotis šia pagrindine teise. Priešingai, valstybės dalyvės yra raginamos laikytis pagrindinių teisingo proceso taisyklių, tokių kaip teisė gintis ir susipažinti su savo byla.
39. Kai nesilaikoma darbo tvarkos taisyklių, galima ginčyti teismo arba administracinio organo sprendimą, kuris gali būti panaikintas, pakeistas ar grąžintas tolesniam teisminiam svarstymui.

**2. Vaiko teisės būti išklausytam įgyvendinimo žingsniai**

40. Siekiant įgyvendinti abi 12 straipsnio dalis, būtina atlikti penkis žingsnius, kad vaiko teisė būti išklausytam būtų veiksmingai įgyvendinta, kai klausimas yra susijęs su vaiku arba vaikas yra pakviestas išreikšti savo pažiūras oficialiame procese bei kitose aplinkose. Šie reikalavimai turi būti taikomi tinkamu būdu, atsižvelgiant į konkretų kontekstą.

**(A) PASIRENGIMAS**

41. Už vaiko išklausymą atsakingi asmenys privalo užtikrinti, kad vaikas būtų informuotas apie savo teisę išreikšti savo nuomonę visais jį liečiančiais klausimais, ypač bet kurio teismo ar administracinio sprendimų priėmimo proceso metu, taip pat, kokį poveikį jo (jos) pažiūros turės proceso rezultatui. Be to, vaikas turi gauti informaciją apie galimybę pasisakyti tiesiogiai arba per atstovą. Vaikas turi žinoti apie galimas savo pasirinkimo pasekmes. Sprendimus priimančias asmenys privalo tinkamai parengti vaiką prieš nagrinėjimą ir pateikti paaiškinimus, kaip, kada ir kur vyks toks nagrinėjimas, kas jame dalyvaus, ir turi atsižvelgti į vaiko pažiūras šiuo atžvilgiu.

**(B) IŠKLAUSYMAS**

42. Kontekstas, kuriame vaikas naudojasi savo teise būti išklausytam, turi būti įgalinantis ir padrinantis, kad vaikas būtų tikras, jog atsakingas suaugusysis yra pasirengęs išklausti ir rimtai atsižvelgti į vaiko pažiūras. Asmuo, kuris išklausys vaiką, gali būti su vaiku susijusiuose klausimuose dalyvaujantis asmuo (pvz., mokytojas, socialinis darbuotojas ar globėjas), sprendimą priimančio asmens institucijoje (pvz., direktorius, administratorius ar teisėjas) arba specialistas (pvz., psichologas ar gydytojas).
43. Patirtis rodo, kad reikėtų organizuoti pokalbį, o ne vienpusę apklausą. Vaikas neturėtų būti apklausiamas atviro teismo posėdžio metu. Tai reikėtų daryti, laikantis konfidencialumo sąlygų.

**(C) VAIKO GEBĖJIMŲ VERTINIMAS**

44. Vaiko pažiūroms turi būti skirta daug dėmesio, kai atlikus konkretaus atvejo analizę, paaiškėja, kad vaikas gali formuoti savo pažiūras. Jeigu vaikas gali pagrįstai ir savarankiškai formuoti savo pažiūras, sprendimą priimančio asmuo privalo atsižvelgti į vaiko pažiūras kaip į reikšmingą veiksnį, priimdamas sprendimą dėl klausimo. Būtina parengti gerą vaiko gebėjimų vertinimo praktiką.

**(D) INFORMACIJA APIE VAIKO PAŽIŪROMS SUTEIKTĄ SVARBĄ (GRĮŽTAMOJI INFORMACIJA)**

45. Kadangi vaikas naudojasi teise, kad į jo (jos) pažiūras būtų deramai atsižvelgta, sprendimą priimančio asmuo privalo informuoti vaiką apie proceso rezultatą ir paaiškinti, kaip buvo atsižvelgta į jo (jos) pažiūras. Grįžtamoji informacija – tai garantija, kad vaiko pažiūros bus išklausytos ne tik kaip formalumas, bet ir bus rimtai apsvarstoma. Informacija gali paskatinti vaiką reikalauti, sutikti ar parengti kitą pasiūlymą, o teismo ar administracinio nagrinėjimo atveju, pateikti apeliaciją ar skundą.

**(E) SKUNDAI, TEISIŲ GYNIMO PRIEMONĖS IR ŽALOS KOMPENSAVIMAS**

46. Teisės aktai privalo vaikams užtikrinti skundo teikimo procedūras ir teisės gynimo priemones, kai jų teisė būti išgirstiems ir tinkamai atsižvelgti į jų pažiūras yra nepaisoma ar pažeidžiama.<sup>7</sup> Vaikai turėtų gauti galimybę kreiptis į ombudsmeną ar kitą panašų vaidmenį atliekantį asmenį visuose vaikų institucijose, be viso kito, mokyklose, dienos centruose, kad galėtų pateikti savo skundus. Vaikai turėtų žinoti apie šiuos asmenis ir kaip su jais susisiekti. Šeimos konfliktų atveju, kai atsižvelgiama į vaikų pažiūras, vaikas turėtų gauti galimybę kreiptis į asmenį bendruomenės jaunimo paslaugų centruose.
47. Jeigu vaiko teisė būti išklausytam yra pažeidžiama teismo ar administracinio proceso metu (12 straipsnio 2 dalis), vaikas turi gauti galimybę pasinaudoti apeliacijos ar skundo procedūromis, kurios užtikrintų teisių gynimo priemones dėl teisių pažeidimų. Skundų procedūros turi numatyti patikimus mechanizmus, siekiant užtikrinti, kad tokiomis procedūromis pasinaudoję vaikai įsitikintų, kad nesusidurs su smurto ar bausmės pavojumi.

<sup>7</sup> Žr. Komiteto bendrojo komentaro Nr. 5 (2003) dėl bendrųjų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo priemonių 24 paragrafą.

### 3. Valstybių dalyvių įsipareigojimai

#### (A) PAGRINDINIAI VALSTYBIŲ DALYVIŲ ĮSIPAREIGOJIMAI

48. Vaiko teisė būti išklaustytam valstybėms dalyvėms primeta įsipareigojimą peržiūrėti ar pakeisti savo teisės aktus, siekiant numatyti mechanizmus, kurie vaikams užtikrintų galimybę gauti tinkamą informaciją, tinkamą paramą, jei reikia, grįžtamąją informaciją apie tai, kaip buvo atsižvelgta į jų pažiūras, ir pasinaudoti skundų, teisių gynimo arba žalos atlyginimo procedūromis.
49. Siekdamos įgyvendinti savo įsipareigojimus, valstybės dalyvės turėtų priimti šias strategijas:
- peržiūrėti ir atšaukti 12 straipsnį ribojančias deklaracijas ir išlygas;
  - įsteigti nepriklausomas žmogaus teisių institucijas, tokias kaip vaikų ombudsmanas ar komisaras, kuriems būtų suteikti platūs vaiko teisių įgaliojimai;<sup>8</sup>
  - organizuoti mokymus apie 12 straipsnį ir jo taikymą praktikoje visiems su vaikais dirbantiems specialistams, įskaitant advokatus, teisėjus, policijos pareigūnus, socialinius darbuotojus, bendruomenės darbuotojus, psichologus, globėjus, globos namų darbuotojus, kalėjimų pareigūnus, mokytojus visuose švietimo sistemos lygiuose, gydytojus ir kitus sveikatos sistemos specialistus, valstybės tarnautojus ir pareigūnus, prieglobsčio institucijų pareigūnus ir tradicinius lyderius;
  - užtikrinti tinkamas sąlygas vaikams išreikšti savo pažiūras, įsitikinti, kad į šias pažiūras būtų deramai atsižvelgta, naudojantis taisyklėmis ir susitarimais, kurie yra aiškiai įtvirtinti įstatymuose ir institucijų kodeksuose ir nuolat vertinami dėl jų veiksmingumo;
  - kovoti su neigiamais požiūriais, kurie trukdo visiškai įgyvendinti vaiko teisę būti išklaustytam, organizuojant viešąsias kampanijas, įtraukiant nuomonės lyderius ir žiniasklaidą, ir keisti plačiai paplitusias sampratas apie vaiką.

#### (B) SPECIALŪS ĮSIPAREIGOJIMAI DĖL TEISMINIŲ IR ADMINISTRACINIŲ PROCESŲ

##### (i) Vaiko teisė būti išklaustytam civiliniuose teismo procesuose

50. Toliau pateikti pagrindiniai klausimai, dėl kurių būtina išklausti vaiką.

##### *Skyrybos ir separacija*

51. Separacijos ir skyrybų atvejais, teismo sprendimai turi nedviprasmišką poveikį vaikams. Sprendimus dėl vaiko išlaikymo, globos ir bendravimo priima teisėjas teismo ar teismo nurodyto tarpininkavimo proceso metu. Dauguma jurisdikcijų savo įstatymuose dėl santykių nutraukimo įtraukė nuostatą, kad teisėjas privalo pirmiausia atsižvelgti į „vaiko interesus“.

<sup>8</sup> Žr. Komiteto bendrąjį komentarą Nr. 2 (2002) dėl nepriklausomų žmogaus teisių institucijų vaidmens.



52. Todėl visi teisės akai dėl separacijos ir skyrybų turi įtraukti vaiko teisę būti išklausty tam sprendimus priimančių asmenų ir tarpininkavimo procesų metu. Kai kurios jurisdikcijos, priimdamos politikas ar teisės aktus, nurodo amžių, kurio sulaukę vaikai laikomi galintys išreikšti savo pažiūras. Tačiau Konvencijoje yra išreikšti lūkesčiai, kad šis klausimas turėtų būti sprendžiamas kiekvienu atskiru atveju, atsižvelgiant į amžių ir brandumą, todėl būtinas atskiras vaiko gebėjimų vertinimas.

#### *Atskyrimas nuo tėvų ir alternatyvi globa*

53. Kai yra priimamas sprendimas vaiką pašalinti iš jo (jos) šeimos, nes vaikas yra prievartos, nepriežiūros namuose auka, būtina atsižvelgti į vaiko pažiūras, siekiant nustatyti vaiko interesus. Intervencija gali būti inicijuota, remiantis vaiko, kito šeimos nario ar bendruomenės nario skundu dėl įtariamos prievartos ar nepriežiūros šeimoje.
54. Komiteto patirtis rodo, kad valstybės dalyvės ne visada atsižvelgia į vaiko teisę būti išklausty tam. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms, naudojant teisės aktus, reglamentus ir politikos direktyvas, užtikrinti, kad vaiko pažiūros būtų išklaustos ir apsvaistytos, įskaitant sprendimus dėl vaikų globos šeimos aplinkoje ar apgyvendinimo globos namuose, globos planų rengimo ir jų peržiūros, susitikimų su tėvais ir šeima.

#### *Įvaikinimas ir kafalah pagal islamo įstatymą*

55. Kai vaikas gali būti įvaikintas arba jam (jai) gali būti užtikrinta alternatyvi globa *kafalah* pagal islamo įstatymą ir galiausiai tas vaikas bus įvaikintas ar bus paskirta globa pagal *kafalah*, labai svarbu, kad vaikas būtų išklaustas. Toks procesas taip pat būtinas, kai įtėviai ar globėjai įsivaikina vaiką, nors vaikas ir įtėviai jau tam tikrą laiką gyvena kartu.
56. Pagal Konvencijos 21 straipsnį pirmiausia būtina atsižvelgti į vaiko interesus. Priimant sprendimus dėl įvaikinimo, *kafalah* ar kito apgyvendinimo, vaiko „interesai“ negali būti apibrėžti, neatsižvelgiant į vaiko pažiūras. Komitetas ragina visas valstybes dalyves informuoti vaiką, jei įmanoma, apie įvaikinimo, *kafalah* ar kito apgyvendinimo poveikį ir pagal teisės aktus užtikrinti, kad vaiko pažiūros būtų išklaustos.

#### **(ii) Vaiko teisė būti išklausty tam baudžiamosiose bylose**

57. Baudžiamosiose bylose vaiko teisė laisvai išreikšti savo pažiūras visais jį (ją) liečiančiais klausimais turi būti visiškai gerbiama ir įgyvendinta kiekviename nepilnamečių justicijos proceso etape.<sup>9</sup>

#### *Nepilnamečiai nusikaltėliai*

58. Pagal Konvencijos 12 straipsnio 2 dalį vaikas, kuris yra įtariamas, apkaltintas ar pripažintas įvykdęs baudžiamojo įstatymo pažeidimus, turi teisę būti išklaustas. Būtina laikytis šios teisės visuose teismo proceso etapuose, pavyzdžiui ikiteisminio tyrimo metu, kai vaikas turi teisę neduoti parodymų, ir vėliau, kai turi teisę būti išklaustas policijos,

<sup>9</sup> Žr. Komiteto bendrąjį komentarą Nr. 10 (2007) dėl vaiko teisių nepilnamečių justicijoje (CRC/C/GC/10).

prokurorų ir teisėjo. Ji taip pat taikoma visuose teismo sprendimų priėmimo ir vykdymo ir visų paskirtų priemonių įgyvendinimo etapuose.

59. Nukreipimo atveju, įskaitant tarpininkavimą, vaikas turi gauti galimybę laisvai ir savanoriškai duoti sutikimą, taip pat pasinaudoti teisinėmis ar kitokiomis konsultacijomis ir pagalba, kad būtų galima nustatyti pasiūlyto nukreipimo tinkamumą ir poreikį.
60. Kad vaikas galėtų veiksmingai dalyvauti teismo procesuose, kiekvienas vaikas turi būti nedelsiant ir tiesiogiai informuotas apie jam (jai) pateiktus kaltinimus jam (jai) suprantama kalba, taip pat apie nepilnamečių justicijos procesą ir galimas priemones, kurių ims teismas. Teisminiai procesai turėtų vykti taip, kad vaikas galėtų juose dalyvauti ir laisvai save išreikšti.
61. Teismo ir kiti posėdžiai, susiję su įstatymus pažeidusiu vaiku, turi būti uždari. Šios taisyklės išlygos turėtų būti labai ribotos, aiškiai išdėstytos nacionaliniuose teisės aktuose ir atsižvelgti į vaiko interesus.

#### *Vaikai aukos ir liudininkai*

62. Vaikai, kurie yra nusikaltimų aukos arba liudininkai, turi gauti galimybę visiškai pasinaudoti savo teise laisvai išreikšti savo pažiūras pagal Jungtinių Tautų ekonominės ir socialinės tarybos rezoliuciją 2005/20 „Vaikų kaip nusikalstamų veikų aukų ir liudytojų apsaugos baudžiamajame procese gairės“.<sup>10</sup>
63. Visų pirma tai reiškia, kad būtina dėti visas pastangas, siekiant užtikrinti, kad būtų pasikonsultuota su vaiku auka ir (arba) vaiku liudininku dėl su dalyvavimu nagrinėjamoje byloje susijusių klausimų, ir suteikti jiems galimybę savo pasirinktu būdu laisvai išreikšti pažiūras ir susirūpinimą keliančius klausimus dėl jų dalyvavimo teisminiame procese.
64. Vaiko, kuris yra nusikaltimo auka ar liudininkas, teisė taip pat yra susijusi su teise būti informuotam apie klausimus, tokius kaip sveikatos, psichologinės ir socialinės paslaugos, vaiko aukos ir (arba) vaiko liudininko vaidmuo, „apklausų“ vykdymo būdai, galiojantys paramos mechanizmai vaikams, pateikiant skundą ir dalyvaujant tyrimuose ir teismo procesuose, konkrečią posėdžio vietą ir laiką, apsauginių priemonių prieinamumą, galimybes gauti žalos atlyginimą ir teikti apeliaciją.

#### **(iii) Vaiko teisė būti išklausty tam administraciniuose procesuose**

65. Visos valstybės dalyvės turėtų teisės aktuose numatyti administracines procedūras, kuriuos atspindėtų 12 straipsnio reikalavimus ir užtikrintų vaiko teisę būti išklausty tam kartu su kitomis procedūrinėmis teisėmis, įskaitant teisę susipažinti su susijusiais įrašais, gauti pranešimą apie posėdžius ir būti atstovaujama tėvų ar kitų asmenų.
66. Vaikai dažniau dalyvauja administraciniuose procesuose, o ne teismo procesuose, nes administraciniai procesai yra mažiau formalūs, lankstesni, juos galima gana lengvai nustatyti vadovaujantis įstatymais ir reglamentais. Procesai turi būti vaikams palankūs ir jiems prieinami.

<sup>10</sup> Jungtinių Tautų Ekonominės ir socialinės tarybos rezoliucija 2005/20, ypač 8, 19 ir 20 straipsniai. Prieiga per internetą [www.un.org/ecosoc/docs/2005/Resolution%202005-20.pdf](http://www.un.org/ecosoc/docs/2005/Resolution%202005-20.pdf).

67. Konkretūs administraciniai su vaikais susiję procesai apima mechanizmus, skirtus spręsti drausmės mokykloje (pvz., nušalinimas nuo pamokų, pašalinimas iš mokyklos), atsisakymo suteikti mokyklos baigimo atestatus ir su mokymosi rezultatais susijusius klausimus, taip pat drausminių priemonių ir atsisakymo suteikti privilegijas nepilnamečių sulaikymo centruose klausimus, nelydimų vaikų prieglobsčio prašymus, paraiškas gauti vairuotojo pažymėjimą. Sprendžiant tokius klausimus, vaikai turi teisę būti išklausti ir naudotis kitomis teisėmis, kurios atitinka „nacionalinės teisės procedūrinės taisyklės“.

## B. TEISĖ BŪTI IŠKLAUSY TAM IR SĄSAJOS SU KITOMIS KONVENCIJOS NUOSTATOMIS

68. 12 straipsnis, kaip bendrasis principas, yra susijęs su kitais Konvencijos bendraisiais principais, pavyzdžiui, 2 straipsniu (teisė į nediskriminavimą), 6 straipsniu (teisė gyventi, išgyventi ir vystytis) ir tarpusavyje susijęs su 3 straipsniu (teisė pirmiausia atsižvelgti į vaiko interesus). Šis straipsnis taip pat yra stipriai susijęs su pilietinėmis teisėmis ir laisvėmis, ypač 13 straipsniu (teisė reikšti nuomonę) ir 17 straipsniu (teisė naudotis informacija). Be to, 12 straipsnis yra susijęs su visais kitais Konvencijos straipsniais, kurie negali būti visiškai įgyvendinti, jeigu vaikas nėra gerbiamas kaip savo pažiūras dėl atitinkamuose straipsniuose įtvirtintų teisių ir jų įgyvendinimo turintis subjektas.
69. 12 straipsnio sąsaja su 5 straipsniu (didėjantys vaiko gebėjimai ir tinkamas tėvų vadovavimas ir pakreipimas, žr. šio bendrojo komentaro 84 paragrafą) yra labai svarbi, nes tėvai, vadovaudami vaikui, privalo atsižvelgti į didėjančius vaiko sugebėjimus.

### 1. 12 ir 3 straipsniai

70. 3 straipsnio tikslas – užtikrinti, kad imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai. Tai reiškia, kad bet koks veiksmas vaiko atžvilgiu turi gerbti vaiko interesus. Vaiko interesai yra panašūs į procedūrinę teisę, kuri įpareigoja valstybes dalyves kiekviename veiksmų procese numatyti žingsnius, siekiant užtikrinti, kad būtų atsižvelgta į vaiko interesus. Konvencija įpareigoja valstybes dalyves garantuoti, kad už tokius veiksmus atsakingi asmenys išklaustų vaiką, kaip tai nurodyta 12 straipsnyje. Šis žingsnis yra privalomas.
71. Konsultacijų su vaiku metu nustatyti vaiko interesai nėra vienintelis veiksnys, kurį institucijos, valdžios organai ir administracijos turėtų apsvarstyti savo veiksmuose. Tačiau vaiko interesai, kaip ir vaiko pažiūros, yra labai svarbūs.
72. 3 straipsnis yra skirtas atskiriems atvejams, tačiau aiškiai reikalauja, kad vaikų, kaip grupės, interesai būtų apsvarstyti visuose su vaikais susijusiuose veiksmuose. Todėl valstybės dalyvės, nustatydamos interesus, yra įsipareigojusios apsvarstyti ne tik kiekvieno vaiko situaciją, bet atsižvelgti į vaikų kaip grupės interesus. Be to, valstybės dalyvės privalo išnagrinėti privačių ir viešųjų įstaigų, valdžios institucijų ir teisėkūros institucijų veiksmus. Šio įsipareigojimo taikymas ir įstatymų leidimo organams aiškiai parodo, kad

kiekvienas su vaiku susijęs įstatymas, reglamentas ar taisyklė turi vadovautis interesų kriterijumi.

73. Nėra jokių abejonių, kad vaikų, kaip grupės, interesai turi būti nustatyti tokiu pačiu būdu kaip ir kiekvieno vaiko interesai. Jeigu iškyla pavojus daugelio vaikų interesams, institucijų valdžios organų ir vyriausybinių institucijų vadovai turėtų suteikti galimybės išklausti susijusius vaikus iš tokių neapibrėžtų grupių ir tinkamai atsižvelgti į jų pažiūras, planuodami veiksmus, įskaitant teisėkūros sprendimus, kurie yra tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su vaikais.
74. Įtampos tarp 3 ir 12 straipsnių nėra, jie vienas kitą papildo kaip bendrieji principai. Vienas straipsnis įtvirtina tikslą užtikrinti vaiko interesus, o kitas – vaiko ar vaikų išklausymo metodologiją. Iš tiesų, 3 straipsnis nebus teisingai įgyvendintas, jei 12 straipsnio komponentai nebus gerbiami. Panašiai, 3 straipsnis sustiprina 12 straipsnio funkcionalumą, palengvindamas pagrindinį vaikų vaidmenį visuose jų gyvenimu susijusiuose sprendimuose.

## 2. 12, 2 ir 6 straipsniai

75. Teisė į nediskriminavimą yra prigimtine teisė, kurią garantuoja visi žmogaus teisių dokumentai, įskaitant Vaiko teisių konvenciją. Pagal Konvencijos 2 straipsnį kiekvienam vaikui garantuojama teisė naudotis savo teisėmis, įskaitant 12 straipsnyje numatytas teises, be jokios diskriminacijos. Komitetas pažymi, kad valstybės dalyvės privalo imtis visų reikiamų priemonių, kad kiekvienas vaikas turėtų teisę laisvai reikšti savo pažiūras, ir toms pažiūroms turi skirti daug dėmesio be jokios diskriminacijos, nepriklausomai nuo rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautybės, etninės ar socialinės kilmės, turto, sveikatos, luomo ar kokių nors kitų aplinkybių. Valstybės dalyvės privalo spręsti diskriminacijos klausimą, taip pat ir pažeidžiamų ar marginalizuotų vaikų diskriminacijos klausimą, siekdamas užtikrinti, kad vaikai galėtų pasinaudoti savo teise būti išklausytam ir galėtų dalyvauti visuose su jais susijusiuose procesuose lygiomis sąlygomis su kitais vaikais.
76. Visų pirma Komitetas reiškia susirūpinimą, kad kai kuriose visuomenėse požiūriai ir praktikos kelia grėsmę ir stipriai riboja šios teisės įgyvendinimą. Valstybės dalyvės privalo imtis reikiamų priemonių, siekdamas didinti sąmoningumą ir šviesti visuomenę apie neigiamą tokių požiūrių ir praktikų poveikį, taip pat skatinti pakeisti požiūrius, kad būtų visiškai įgyvendintos kiekvieno vaiko teisės pagal Konvenciją.
77. Komitetas ragina valstybes dalyves atkreipti ypatingą dėmesį į mergaičių teisę būti išklausytoms, gauti paramą ir, jei reikia, išreikšti savo pažiūras ir tokioms pažiūroms skirti daug dėmesio, kadangi lyčių stereotipai ir patriarchalinės vertybės kelia grėsmę ir sudaro stiprius ribojimus mergaitėms pasinaudoti 12 straipsnyje numatyta teise.
78. Komitetas palankiai vertina valstybių dalyvių įsipareigojimus, numatytus Neįgaliųjų teisių konvencijos 7 straipsnyje, užtikrinti, kad neįgalūs vaikai gautų atitinkamą pagalbą ir įrangą, todėl galėtų laisvai išreikšti jų pažiūras ir tinkamai atsižvelgti į tas pažiūras.
79. Vaiko teisių konvencijos 6 straipsnis pripažįsta kiekvieno vaiko neatimamą teisę gyventi. Valstybės dalyvės privalo užtikrinti didžiausią galimybę vaikui išgyventi ir



vystytis. Komitetas pažymi, kad svarbu skatinti vaikų teisės būti išklaustyta galimybes, kadangi vaiko dalyvavimas yra įrankis, kuris stimuliuoja visišką asmenybės ir vaiko gebėjimų vystymąsi, atitinkantį 6 straipsnį ir 29 straipsnyje įtvirtintus švietimo tikslus.

### 3. 12, 13 ir 17 straipsniai

80. 13 straipsnis dėl teisės laisvai reikšti savo nuomonę ir 17 straipsnis dėl teisės naudotis informacija yra svarbios išankstinės sąlygos, siekiant efektyviai naudotis teise būti išklaustyta. Šie straipsniai įtvirtina vaikų kaip teisių subjektų statusą ir kartu su 12 straipsniu numato, kad vaikas turi teisę naudotis tomis teisėmis savo naudai pagal savo didėjančius sugebėjimus.
81. 13 straipsnyje įtvirtinta teisė laisvai reikšti nuomonę dažnai painiojama su 12 straipsniu. Tačiau, nors abu straipsniai yra stipriai susiję, jie išdėsto skirtingas teises. Teisė laisvai reikšti nuomonę yra susijusi su teise turėti ir reikšti nuomonę, ieškoti ir gauti informaciją, pasinaudojant žiniasklaidos priemonėmis. Pagal šį straipsnį valstybė dalyvė negali apriboti vaikų teisės turėti arba reikšti nuomonę. Todėl, vadovaudamosi primestu įsipareigojimu, valstybės dalyvės privalo netrukdyti reikšti tokias nuomones arba gauti informaciją, tuo pačiu metu apsaugant teisę naudotis ryšių priemonėmis ir viešu dialogu. Tačiau 12 straipsnis yra susijęs su teise reikšti pažiūras vaiką liečiančiais klausimais ir teisę dalyvauti vaiko gyvenimui įtakos turinčiuose veiksmuose ir sprendimuose. 12 straipsnis primeta valstybėms dalyvėms įsipareigojimą numatyti teisinę sistemą ir mechanizmus, kurie sudarytų vaikų dalyvavimo visuose su vaiku susijusiuose veiksmuose ir sprendimų priėmimo procesuose sąlygas, taip pat įgyvendinti įsipareigojimą deramai atsižvelgti į išreikštas vaiko pažiūras. 13 straipsnyje numatyta teisė laisvai reikšti nuomonę nereikalauja tokio dalyvavimo ar valstybių dalyvių reakcijos. Tačiau aplinkos, kurioje gerbiama vaiko teisė reikšti savo pažiūras pagal 12 straipsnį, sukūrimas taip pat padeda ugdyti vaikų gebėjimus pasinaudoti savo teise laisvai reikšti nuomonę.
82. Vaiko teisės naudotis informacija įgyvendinimas pagal 17 straipsnį iš esmės yra veiksmingo teisės reikšti pažiūras įgyvendinimo prielaida. Vaikai turi gauti galimybę naudotis informacija apie visus juos dominančius klausimus, kuri yra pateikta jų amžių ir sugebėjimus atitinkančiais formatais. Pavyzdžiui, tai taikoma informacijai, kuri yra susijusi su jų teisėmis, bet kokiais juos liečiančiais procesais, nacionaliniais teisės aktais, reglamentais ir politikomis, vietos paslaugomis, apeliacijų ir skundų teikimo procedūromis. Laikydamosi 17 ir 42 straipsnio, valstybės dalyvės turėtų įtraukti informaciją apie vaikų teises į mokyklų programas.
83. Komitetas taip pat primena valstybėms dalyvėms, kad žiniasklaida yra svarbi priemonė, padedanti didinti informuotumą apie vaikų teisę reikšti savo pažiūras ir suteikianti galimybes viešai reikšti savo pažiūras. Jis ragina įvairias žiniasklaidos formas panaudoti papildomus išteklius, siekiant įtraukti vaikus į programų rengimo ir galimybių vaikams plėtoti žiniasklaidos iniciatyvas dėl jų teisių ir joms vadovauti kūrimo procesą.<sup>11</sup>

<sup>11</sup> Bendrųjų diskusijų dėl vaikų ir žiniasklaidos diena (1996), [www.unhcr.ch/html/menu2/6/crc/doc/days/media.pdf](http://www.unhcr.ch/html/menu2/6/crc/doc/days/media.pdf).

#### 4. 12 ir 5 straipsniai

84. Konvencijos 5 straipsnis nurodo, kad valstybės dalyvės privalo gerbti tėvų arba, tam tikrais atvejais, išplėstinės šeimos arba bendruomenės narių, jei to reikalauja vietiniai papročiai, atsakomybę, teises ir pareigas tinkamai, pagal didėjančius sugebėjimus, vaiką pakreipti ir, jam naudojantis šia Konvencija pripažintomis teisėmis, vadovauti. Todėl vaikas turi teisę į pakreipimą ir vadovavimą, kuris turėtų kompensuoti žinių, patirties ir supratimo stoką, ir kurį riboją paties vaiko didėjančios sugebėjimai, kaip nurodyta šiame straipsnyje. Kuo daugiau vaikas žino, patyrė ir supranta, tuo labiau tėvai ar teisėti globėjai ar kiti už vaiką teisiškai atsakingi asmenys privalo keisti pakreipimą ir vadovavimą į priminimus ir patarimus, o vėliau pereiti prie bendravimo lygiomis sąlygomis. Šis pasikeitimas nevyksta tam tikru vaiko vystymosi proceso metu, tačiau nuolatos stiprėja, kai vaikas yra skatinamas išreikšti savo pažiūras.
85. Šį reikalavimą skatina Konvencijos 12 straipsnis, kuris nurodo, kad būtina deramai atsižvelgti į vaiko pažiūras, kai vaikas geba jas formuoti. Kitaip tariant, kai vaikai įgyja būtinus sugebėjimus, jie turi teisę į vis didėjančią atsakomybę dėl su jais susijusių klausimų reguliavimo.<sup>12</sup>

#### 5. 12 straipsnis ir vaiko teisių įgyvendinimas

86. Be ankstesniuose paragrafuose aptartų straipsnių, daugelis Konvencijos straipsnių reikalauja ir skatina vaikų dalyvavimą juos liečiančiuose klausimuose. Dėl daugialypio tokio dalyvavimo pobūdžio sąvoka „dalyvavimas“ yra visuotinai naudojama. Neabejotinai 12 straipsnis yra pagrindinis tokio dalyvavimo ramstis, tačiau reikalavimas planuoti, dirbti ir kurti, konsultuojantis su vaikais, yra nurodytas visoje Konvencijoje.
87. Įgyvendinimo praktika yra susijusi su daugeliu problemų, tokių kaip sveikata, ekonomika, švietimas ar aplinka, kurios domina net tik vaiką kaip individą, bet ir vaikų grupes ar visus vaikus. Todėl Komitetas visuomet sąvoką „dalyvavimas“ aiškino plačiai, siekdamas nustatyti procedūras ne tik individualiems vaikams ir aiškiai apibrėžtomis grupėms, bet ir tokioms vaikų grupėms, kaip vietos vaikai, neįgalūs vaikai, ar vaikai apskritai, kuriuos tiesiogiai ar netiesiogiai veikia socialinės, ekonominės ar kultūrinės gyvenimo visuomenėje sąlygos.
88. Toks platus vaikų dalyvavimo supratimas atsispindi išvadų dokumente „Vaikams tinkamas pasaulis“, kuris buvo priimtas dvidešimt septintojoje specialiojoje Generalinės asamblėjos sesijoje. Valstybės dalyvės pasižadėjo „parengti ir įgyvendinti programas, siekdamas skatinti prasmingą vaikų ir paauglių dalyvavimą sprendimų priėmimo procesuose, taip pat ir šeimose, mokyklose, vietos ir nacionaliniu lygiu“ (32 paragrafo 1 punktą). Komitetas savo bendrajame komentare Nr. 5 dėl bendrųjų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo priemonių nurodė, kad „svarbu, kad vyriausybės plėtotų

<sup>12</sup> Bendrasis komentaras Nr. 5 (2003) dėl bendrųjų Vaiko teisių konvencijos priemonių įgyvendinimo.

tiesioginius santykius su vaikais, o ne tik tuos, pasiektus, tarpininkaujant nevyriausybiniams organizacijoms (NVO) ar žmogaus teisių institucijoms“.<sup>13</sup>

## C. TEISĖS BŪTI IŠKLAUSYTAM ĮGYVENDINIMAS SKIRTINGOSE APLINKOSE IR SITUACIJOSE

89. Vaiko teisė būti išklausytam turi būti įgyvendinta skirtingose aplinkose ir situacijoje, kuriose vaikas auga, vystosi ir mokosi. Šiose aplinkose ir situacijose naudojamos skirtingos vaiko ir jo (jos) vaidmens sąvokos, kurios gali skatinti ar riboti vaiko dalyvavimą kasdieniniuose reikaluose ir svarbių sprendimų priėmimo procesuose. Yra įvairių būdų, kaip būtų galima daryti įtaką vaiko teisės būti išklausytam įgyvendinimui, kuriuos valstybės dalyvės gali naudoti, siekdamos skatinti vaikų dalyvavimą.

### 1. Šeimoje

90. Šeima, kurioje jau labai maži vaikai gali laisvai reikšti savo pažiūras ir į tas pažiūras yra tinkamai atsižvelgta, yra svarbus modelis ir padeda vaikui pasiruošti pasinaudoti savo teise būti išklausytam plačiojoje visuomenėje. Toks požiūris į vaiko auginimą skatina individualų vystymąsi, stiprina šeimos santykius ir palaiko vaiko socializaciją, taip pat atlieka prevencinį vaidmenį prieš visas smurto formas namuose ir šeimoje.

91. Konvencija pripažįsta tėvų ar kitų teisėtų globėjų teises ir pareigas suteikti tinkamą pakreipimą ir vadovavimą vaikams (žr. 84 paragrafą), tačiau pažymi, kad tokie veiksmai turi įgalinti vaikus naudotis savo teisėmis ir turi būti atliekami, atsižvelgiant į didėjančius vaiko sugebėjimus.

92. Valstybės dalyvės, priimdamos teisės aktus ir politiką, turėtų skatinti tėvus, globėjus ir vaikų prižiūrėtojus išklausti vaikus ir deramai atsižvelgti į jų pažiūras vaikus liečiančiais klausimais. Tėvams taip pat turėtų būti patariama remti vaikus, įgyvendinant jų teises laisvai reikšti savo pažiūras ir tinkamai atsižvelgti į vaikų pažiūras visuose visuomenės lygiuose.

93. Siekdamas remti auklėjimo stilius, kurie gerbia vaiko teisę būti išklausytam, Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms palaikyti tėvų švietimo programas, kurios remiasi esamu teigiamu elgesiu ir požiūriu, taip pat platinti informaciją apie Konvencijoje įtvirtintas vaikų ir tėvų teises.

94. Tokios programos turėtų spręsti šiuos klausimus:

- abipuse pagarba paremtus santykius tarp tėvų ir vaikų;
- vaikų dalyvavimą sprendimų priėmimo procese;

<sup>13</sup> Ten pat, 12 paragrafas.

- tinkamo atsižvelgimo į kiekvieno šeimos nario pažiūras pasekmes;
  - didėjančių vaikų sugebėjimų supratimą, skatinimą ir pagarbą jiems;
  - prieštaringų nuomonių šeimoje sprendimo būdus.
95. Šios programos turi sustiprinti principą, kad mergaitės ir berniukai turi vienodas teises išreikšti savo pažiūras.
96. Žiniasklaida turėtų atlikti reikšmingą vaidmenį, perduodama žinutę tėvams, kad jų vaikų dalyvavimas yra labai vertingas patiems vaikams, jų šeimoms ir visuomenei.

## 2. Alternatyvios globos aplinkoje

97. Būtina sukurti mechanizmus, siekiant užtikrinti, kad visi bet kokios formos alternatyvios globos aplinkoje, įskaitant institucijas, esantys vaikai galėtų reikšti savo pažiūras ir į tas pažiūras būtų tinkamai atsižvelgta visuose klausimuose, susijusiuose su vaikų perkėlimu, globos reglamentavimu globojančioje šeimoje ar globos namuose ir kasdieniniame vaikų gyvenime. Tokie mechanizmai turėtų apimti:
- teisės aktus, kurie užtikrina vaikų teisę gauti informaciją apie bet kokį įkurdinimo, globos ir (arba) gydymo planą ir prasmingas galimybes reikšti savo pažiūras ir į jas deramai atsižvelgti viso sprendimų priėmimo proceso metu;
  - teisės aktus, kurie užtikrina vaiko teisę būti išklaustyti ir į tokias pažiūras tinkamai atsižvelgti, plėtojant ir kuriant vaikams palankias globos paslaugas;
  - kompetentingų stebėsenos institucijų, pvz., vaikų ombudsmeno, komisaro ar inspekcijos, įkūrimą. Tokios institucijos turėtų stebėti vaikų globą, apsaugą ar gydymą reglamentuojančių taisyklių ir reglamentų laikymąsi, vadovaujantis 3 straipsnio įsipareigojimais. Stebėsenos įstaiga turėtų gauti įgaliojimus, kad galėtų netrukdoma patekti į stacionarios globos institucijas (įskaitant institucijas, kuriose laikomi įstatymus pažeidę vaikai), tiesiogiai išklausti vaiko pažiūras ir rūpesčius, taip pat stebėti, kaip pati institucija išklauso vaikų pažiūras ir ar deramai į jas atsižvelgia;
  - veiksmingų mechanizmų, pavyzdžiui, vaikų atstovavimo tarybos, skirtos ir mergaitėms, ir berniukams, sukūrimą stacionarios globos institucijoje. Tokia taryba turėtų įgaliojimus dalyvauti institucijos politikos ir taisyklių rengimo ir įgyvendinimo procesuose.

## 3. Sveikatos priežiūros sistemoje

98. Siekiant įgyvendinti Konvencijos nuostatas, būtina gerbti vaiko teisę reikšti savo pažiūras ir dalyvauti, skatinant sveiką vaiko vystymąsi ir gerovę. Tai taikoma net tik individualiems su sveikatos priežiūra susijusiems sprendimams, bet ir vaikų dalyvavimui sveikatos politikos ir paslaugų kūrimo procese.



99. Komitetas identifikuoja kelis atskirus, tačiau susijusius klausimus, kuriuos būtina ap-svarstyti vaiko dalyvavimo su jo (jos) sveikatos priežiūra susijusiose praktikose ir spren-dimuose atžvilgiu.
100. Vaikai, įskaitant mažus vaikus, turėtų būti įtraukti į sprendimų priėmimo procesus, atsi-žvelgiant į didėjančius jų gebėjimus. Jie turėtų gauti informaciją apie siūlomą gydymą, galima poveikį ir rezultatai. Tokia informacija turi būti pateikta neįgaliems vaikams tinka-mu ir prieinamu formatu.
101. Valstybės dalyvės privalo priimti teisės aktus ar reglamentus, siekdamos užtikrinti vaikų galimybę pasinaudoti konfidencialaus medicininio konsultavimo ar patarimų paslau-gomis be tėvų sutikimo, neatsižvelgiant į vaiko amžių, kai tai būtina dėl vaiko saugu-mo ar gerovės. Vaikams tokios galimybės gali būti būtinos, pavyzdžiui, kai vaikai patiria smurtą ar prievartą namuose, jiems reikia su reprodukcine sistema susijusio ugdymo ar paslaugų, ar konflikto tarp tėvų ir vaiko dėl galimybės naudotis sveikatos priežiūros pas-laugomis atveju. Teisė pasinaudoti konsultavimo ir patarimų galimybėmis skiriasi nuo teisės duoti medicininį sutikimą ir jai neturėtų būti taikomi amžiaus apribojimai.
102. Komitetas palankiai vertina kai kurių šalių iniciatyvą nustatyti amžiaus ribą, kai teisė dėl sutikimo perduodama vaikui, ir ragina valstybes dalyvės ap-svarstyti galimybę priimti tokius teisės aktus. Todėl vaikai sulaukė tam tikro amžiaus turės teisę duoti sutikimą. Tokiu atveju, nebus taikomas reikalavimas atlikti individualų profesionalų sugebėjimų vertinimą po konsultacijų su nepriklausomu, kompetentingu ekspertu. Tačiau, Komite-tas primygtinai rekomenduoja valstybėms dalyvėms užtikrinti, kad, kai jaunesni vaikai gali pademonstruoti sugebėjimus reikšti pagrįstas pažiūras dėl savo gydymo, tokioms pažiūroms būtų skiriama daug dėmesio.
103. Gydytojai ir sveikatos priežiūros įstaigos turėtų vaikams teikti aiškią ir prieinamą infor-maciją apie jų teises, susijusias su dalyvavimu pediatrinuose tyrimuose ir klinikiniuose bandymuose. Vaikai turi būti informuoti apie tyrimus, siekiant gauti informuotą jų suti-kimą kaip papildomą procedūrinę apsauginę priemonę.
104. Valstybės dalyvės taip pat turėtų priimti priemones, kurios įgalintų vaikus išreikšti savo pažiūras ir pasidalinti patirtimi su jų sveikata ir vystymusi susijusių paslaugų planavi-mo ir programavimo procesuose. Būtina siekti išsiaiškinti jų pažiūras visais sveikatos paslaugų teikimo aspektais (kokios paslaugos yra būtinos, kaip ir kur jas reikėtų teikti, paslaugomis pasinaudoti trukdančios diskriminacinės kliūty, sveikatos sistemos specia-listų kokybė ir požiūriai, kaip skatinti vaikų gebėjimus prisiimti vis didesnę atsakomybę dėl savo pačių sveikatos ir vystymosi). Tokią informaciją galima gauti, be viso kito, pa-sinaudojant grįžtamosios informacijos sistemomis, skirtomis vaikams, kurie naudojami paslaugomis ar dalyvauja tyrimuose ir konsultacijų procesuose, ir ją perduoti vietos ar nacionalinėms vaikų taryboms ar parlamentams, kad būtų sukurti vaikų teises gerbian-tys sveikatos priežiūros paslaugų standartai ir rodikliai.<sup>14</sup>

<sup>14</sup> Komitetas taip pat atkreipia dėmesį į savo bendrojo komentaro Nr. 3 (2003) dėl ŽIV / AIDS ir vaiko teisių 11 ir 12 para-grafus ir bendrojo komentaro Nr. 4 dėl paauglių sveikatos 6 paragrafą.

#### 4. Švietimo sistemoje ir mokykloje

105. Pagarba vaiko teisei būti išklausytam švietimo sistemoje yra svarbi, siekiant įgyvendinti teisę į švietimą. Komitetas reiškia susirūpinimą dėl autoritarizmo, diskriminacijos, nepagarbos ir smurto, kurie apibūdina daugelio mokyklų ir klasių realybę. Tokios aplinkos nesukuria palankių sąlygų vaikams išreikšti savo pažiūras ir deramai į jas neatsižvelgia.
106. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms imtis veiksmų, kuriant galimybes vaikams išreikšti savo pažiūras dėl toliau išvardytų klausimų ir joms skirti daug dėmesio.
107. Visose švietimo aplinkose, įskaitant švietimo programas ankstyvaisiais metais, turėtų būti skatinamas aktyvus vaikų vaidmuo dalyvaujamojoje mokymosi aplinkoje.<sup>15</sup> Mokymas ir mokymasis turėtų atsižvelgti į vaikų gyvenimo sąlygas ir jų perspektyvas. Todėl švietimo institucijos turėtų įtraukti vaikų ir jų tėvų pažiūras į mokymo ir mokyklų programų planavimo procesą.
108. Švietimas apie žmogaus teises gali formuoti vaikų motyvaciją ir elgesį tik tada, kai žmogaus teisės praktikuojamos institucijose, kuriose vaikai mokosi, žaidžia ir gyvena kartu su kitais vaikais ir suaugusiais.<sup>16</sup> Visų pirma, vaiko teisę būti išklausytam atidžiai stebi vaikai šiose institucijose, kuriose vaikai gali stebėti, ar jų pažiūroms iš tikro skiriama daug dėmesio, kaip tai deklaruojama Konvencijoje.
109. Vaikų dalyvavimas yra būtinas, siekiant klasėje sukurti socialinį klimatą, stimuliuojantį bendradarbiavimą ir abipusę pagalbą, kuri reikalinga į vaikus orientuotam interaktyviam mokymuisi. Labai svarbu atsižvelgti į vaiko pažiūras, siekiant panaikinti diskriminaciją, užkirsti kelią patyčioms drausminių priemonių atžvilgiu. Komitetas palankiai vertina bendraamžių savitarpio švietimą ir konsultavimą.
110. Nuolatinis vaikų dalyvavimas sprendimų priėmimo procese turėtų būti pasiektas, be viso kito, pasitelkiant klasių tarybas, studentų tarybas ir studentų atstovus mokyklos valdybose ir komitetuose, kur jie galėtų laisvai reikšti savo pažiūras dėl mokyklų politikų ir elgesio kodeksų rengimo ir įgyvendinimo. Šios teisės turi būti įtvirtintos teisės aktuose, negalima pasikliauti vien valdžios institucijų, mokyklų ir mokytojų geranoriškumu jas įgyvendinti.
111. Už mokyklos ribų valstybės dalyvės turėtų konsultuotis su vaikais vietos ir nacionaliniu lygiu dėl visų švietimo politikos aspektų, įskaitant, be viso kito, vaikams palankaus švietimo sistemos pobūdžio stiprinimo, formalaus ir neformalaus mokymosi institucijų, kurios vaikas suteiktų „antrą galimybę“, mokymo programų, mokymo metodų, mokyklų struktūros, standartų, biudžetų sudarymo ir vaiko apsaugos sistemų.
112. Komitetas ragina valstybes dalyves remti nepriklausomų mokinių organizacijų, kurios galėtų padėti vaikams, kompetentingai atlikdamos dalyvaujamuosius vaidmenis švietimo sistemoje, kūrimą.

<sup>15</sup> UNICEF / UNESCO „Žmogaus teisių požiūris į švietimą visiems – vaikų teisės į švietimą ir teisių švietimo sistemoje įgyvendinimo sistema“ (2007).

<sup>16</sup> Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras Nr. 1 (2001) dėl švietimo tikslų (Konvencijos 29 straipsnio 1 dalis) (CRC/GC/2001/1).

113. Priimant sprendimus dėl perkėlimo į kitą mokyklos lygį ar pasirenkant mokymo programą ar kursą, turi būti užtikrinta vaiko teisė būti išklaustyti, kadangi tokie sprendimai turi didelį poveikį vaiko interesams. Tokie sprendimai turi būti peržiūrėti administracine ar teismine tvarka. Be to, vaiko teisė būti išklaustyti turi būti visiškai gerbiama su drausme susijusiuose klausimuose.<sup>17</sup> Visų pirma sprendimas dėl vaiko pašalinimo iš mokymo įstaigos ar mokyklos turi būti peržiūrėtas teismine tvarka, kadangi prieštarauja vaiko teisei į švietimą.
114. Komitetas palankiai vertina vaikams palankias mokyklų programas daugelyje šalių, kurios siekia užtikrinti interaktyvias, rūpestingas, apsaugančias, dalyvaujamas aplinkas ir parengia vaikus ir paauglius aktyviam vaidmeniui visuomenėje ir ugdo atsakingus piliečius bendruomenėse.

## 5. Žaidimų, rekreacinėje, sporto ir kultūrinėje veikloje

115. Kad vaikai galėtų vystytis ir socializuotis, jiems reikia žaidimų, rekreacinės, fizinės ir kultūrinės veiklos. Tokios veiklos turėtų būti sukurtos, atsižvelgiant į vaikų pageidavimus ir sugebėjimus. Būtina konsultuotis su vaikais, kurie gali išreikšti savo pažiūras, dėl žaidimo ir poilsio vietų prieinamumo ir tinkamumo. Labai maži vaikai ir kai kurie neįgalūs vaikai, kurie negali dalyvauti formalių konsultacijų procesuose, turėtų gauti specialias galimybes savo pažiūroms išreikšti.

## 6. Darbovietėje

116. Vaikai, kurie pradeda dirbti nesulaukę įstatymais ir Tarptautinės darbo organizacijos konvencijų Nr. 138 (1973) ir Nr. 182 (1999) nustatyto amžiaus, turi būti išklausti vaikams palankiose aplinkose, siekiant suprasti jų pažiūras apie situaciją ir jų interesus. Jie turėtų būti įtraukti į sprendimo, kuris gerbia ekonominius ir socialinius-struktūrinius apribojimus, taip pat kultūrinį kontekstą, kuriame tokie vaikai dirba, paieškos procesą. Vaikai taip pat turėtų būti išklausti, kai kuriamos politikos, kurios siekia panaikinti pagrindines vaikų darbo priežastis, ypač švietimo atžvilgiu.
117. Dirbantys vaikai turi teisę būti apsaugoti nuo išnaudojimo pagal įstatymus ir turėtų būti išklausti, kai darbo įstatymų įgyvendinimą tikrinantys inspektoriai apžiūri darbo vietas ir sąlygas. Vaikai ir, jei yra, dirbančių vaikų asociacijų atstovai turi būti išklausti darbo įstatymų rengimo metu arba įstatymų vykdymo svarstymo ir vertinimo procesų metu.

<sup>17</sup> Valstybės dalyvės turėtų vadovautis Komiteto bendruoju komentaru Nr. 8 (2006) dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo fizinės bausmių ir kitų žiaurių ar žeminančių bausmių formų, kuris paaiškina dalyvaujamas strategijas, skirtas panaikinti fizinės bausmės (CRC/C/GC/8).

## 7. Smurto situacijose

118. Konvencija įtvirtina vaiko teisę būti apsaugotam nuo visų formų smurto ir valstybių dalyvių atsakomybę užtikrini šią teisę kiekvienam vaikui be jokios diskriminacijos. Komitetas ragina valstybes dalyves konsultuotis su vaikais dėl teisės aktų, politikos, švietimo ir kitų priemonių kūrimo ir įgyvendinimo, siekiant spręsti visų formų smurto klausimą. Būtina skirti ypatingą dėmesį, siekiant užtikrinti, kad marginalizuoti ir nepalankioje padėtyje atsidūrę vaikai, pvz., išnaudojami vaikai, gatvės vaikai ar vaikai pabėgėliai, nebūtų pašalinti iš konsultacijų proceso, kurio metu siekiama išsiaiškinti pažiūras apie susijusius teisės aktus ir politikas.
119. Šiuo atžvilgiu Komitetas palankiai vertina generalinio sekretoriaus pristatyto tyrimo apie smurtą prieš vaikus išvadas ir ragina valstybes dalyves visiškai įgyvendinti jo rekomendacijas, įskaitant rekomendaciją suteikti vaikams vietą laisvai išreikšti pažiūras ir j tas pažiūras deramai atsižvelgti visuose prevencijos, pranešimų apie smurtą prieš juos ir smurto stebėsenos aspektuose.<sup>18</sup>
120. Į daugumą smurto prieš vaikus atvejų nereaguojama, nes vaikai tam tikras išnaudojamo elgesio formos supranta kaip priimtinas praktikas ir dėl to, kad trūksta vaikams palankių pranešimų apie smurtą mechanizmų. Pavyzdžiui, jie neturi asmenų, kuriais pasitikėtų ir galėtų konfidencialiai ir saugiai pranešti apie patirtą blogą elgesį, pvz., fizinės bausmės, lytinių organų žalą ar ankstyvas santuokas, taip pat neturi kanalo, kurį galėtų panaudoti, kad perduotų savo bendruosius pastebėjimus asmenims, atsakingiems už jų teisių įgyvendinimą. Todėl, siekiant veiksmingai įtraukti vaikus į apsaugines priemones, būtina informuoti vaikus apie jų teisę būti išklaustytiems ir apsaugotiems nuo bet kokių fizinio ir psichologinio smurto formų. Valstybės dalyvės turėtų įpareigoti visas vaikų institucijas sukurti galimybę paprastai susisiekti su asmenimis ar institucijomis, kuriais galėtų pasitikėti ir saugiai pranešti apie smurtą, pvz., pagalbos linijas, ir sukurti vietas, kuriose vaikai galėtų pasidalinti savo patirtimi ir pažiūromis apie kovą su smurtu prieš vaikus.
121. Komitetas taip pat atkreipia valstybių dalyvių dėmesį į tyrime apie smurtą prieš vaikus pateiktas generalinio sekretoriaus rekomendacijas remti ir skatinti vaikų organizacijas ir vaikų vadovaujamas iniciatyvas, siekiant spręsti smurto klausimą, ir įtraukti šias organizacijas į programų ir priemonių prieš smurtą rengimo, kūrimo ir vertinimo procesus, kad vaikai galėtų atlikti pagrindinį vaidmenį iri apsaugoti save.

## 8. Prevencijos strategijų kūrimo procese

122. Komitetas pažymi, kad vaikų nuomonės vis dažniau tampa galinga jėga, siekiant išvengti vaiko teisių pažeidimų. Geros praktikos pavyzdžių galima rasti, be viso kito, vykstant smurto prevenciją mokyklose, kovojant su vaikų išnaudojimu, kai jie verčiami dirbti pavojingus ir sunkius darbus, teikiant sveikatos priežiūros paslaugas gatvės vaikams ir

<sup>18</sup> Nepriklausomo eksperto ataskaita Jungtinių Tautų tyrimui apie smurtą prieš vaikus (A/61/299).

nepilnamečių justicijos sistemoje. Būtina konsultuotis su vaikais, formuojant teisės aktus ir politikas, susijusias su šiomis probleminėmis ir kitomis sritimis. Be to, vaikai turėtų dalyvauti susijusių planų ir programų rengimo, plėtojimo ir įgyvendinimo procesuose.

## 9. Procesuose dėl imigracijos ir prieglobsčio

123. Vaikai, kurie į šalį atvyksta kartu su darbo ieškančiais tėvais ar kaip pabėgėliai, yra labai pažeidžiami. Dėl šios priežasties labai svarbu skubiai įgyvendinti jų teisę išreikšti pažiūras apie visus procesų dėl imigracijos ir prieglobsčio aspektus. Migracijos atvejais, vaikas turėtų būti išklaustas dėl švietimo lūkesčių ir sveikatos būklės, siekiant vaiką integruoti į mokyklą ir sveikatos sistemos paslaugas. Prieglobsčio prašymo atveju, vaikas turi gauti papildomą galimybę pateikti priežastis dėl kurių prašo prieglobsčio.
124. Komitetas pabrėžia, kad šie vaikai turi gauti visą susijusią informaciją apie teises ir prieinamas paslaugas, įskaitant bendravimo priemones bei procesą dėl imigracijos ir prieglobsčio, gimtąja kalba, kad šių vaikų nuomonė būtų išgirsta ir į ją tinkamai atsižvelgta procesų metu. Būtina paskirti nemokamą globėją arba patarėją. Prieglobsčio prašantiems vaikams taip pat reikia veiksmingos šeimos paieškos ir susijusios informacijos apie padėtį kilmės šalyje, kad būtų galima nustatyti jų interesus. Vaikams, kurie anksčiau dalyvavo ginkluotuose konfliktuose, gali reikėti specialios pagalbos, kad jie galėtų išreikšti savo poreikius. Be to, būtina užtikrinti, kad pilietybės neturintys vaikai būtų įtraukti į sprendimų priėmimo procesus tose teritorijose, kuriose jie gyvena.<sup>19</sup>

## 10. Nepaprastosios padėties situacijose

125. Komitetas pabrėžia, kad 12 straipsnyje įtvirtinta teisė nenustoja galioja krizinėse situacijose ar po jų. Yra vis daugiau įrodymų apie prasmingą vaikų indėlį konfliktų situacijose, sprendimų ir atkūrimo procesuose po konfliktų.<sup>20</sup> Todėl Komitetas savo rekomendacijose, pateiktose po 2008 m. įvykusios bendrųjų diskusijų dienos, pabrėžė, kad vaikai, kuriuos paveikė ekstremali situacija, turėtų būti raginami ir įgalinami dalyvauti savo padėties ir ateities perspektyvų analizės procesuose. Vaikų dalyvavimas padeda jiems atgauti savo gyvenimo kontrolę, prisideda prie rehabilitacijos, ugdo organizacinius įgūdžius ir stiprina tapatumo jausmą. Tačiau būtina imtis atsargumo priemonių, siekiant apsaugoti vaikus nuo trauminių ir žalingų situacijų poveikio.
126. Todėl Komitetas ragina valstybes dalyves remti mechanizmus, kurie sudaro vaikams, ypač paaugliams, sąlygas atlikti aktyvų vaidmenį, vykdant atstatymą po ekstremalių si-

<sup>19</sup> Žr. Komiteto bendrąjį komentarą Nr. 6 (2005) dėl nelydimų ir atskirtų vaikų, esančių ne savo kilmės šalyje (CRC/GC/2005/6).

<sup>20</sup> UNICEF „The participation of children and young people in emergencies: a guide for relief agencies“, Bankokas (2007).



tuacijų ir priimant pokonfliktinius sprendimus. Būtina išsiaiškinti vaikų pažiūras programų vertinimo, kūrimo, įgyvendinimo, stebėjimo ir analizės procesuose. Pavyzdžiui, vaikai pabėgėlių stovyklose gali būti raginai prisidėti prie savo pačių saugumo ir gerovės, steigiant vaikų forumus. Būtina suteikti paramą, kad vaikai galėtų steigti tokius forumus, tuo pačiu metu užtikrinant, kad jų veikla atitiktų vaikų interesus ir teisę būti apsaugotiems nuo žalingų patirčių.

## 11. Nacionalinėje ir tarptautinėje aplinkoje

127. Dauguma vaikų dalyvavimo galimybių yra bendruomenės lygyje. Komitetas palankiai vertina didėjančią jaunimo parlamentų, vaikų tarybų savivaldybėse ir *ad hoc* konsultacijų, kuriose vaikai gali išreikšti savo pažiūras sprendimų priėmimo procesuose, skaičių. Tačiau šios formalaus atstovaujamojo dalyvavimo vietos vyriausybėje struktūros turėtų būti tik vienas iš daugelio 12 straipsnio įgyvendinimo vietos lygiu būdų, kadangi tik nedidelis vaikų skaičius gali dalyvauti savo vietos bendruomenėse. Politikų ir pareigūnų priėmimo valandos, atviros dienos ir apsilankymai mokyklose ir vaikų darželiuose sukuria papildomas bendravimo galimybes.
128. Vaikai turėtų būti remiami ir raginami formuoti vaikų vadovaujamas organizacijas ir iniciatyvas, kurios sukurs prasmingo dalyvavimo ir atstovavimo vietą. Be to, vaikai gali pasidalinti savo požiūrais, pavyzdžiui, apie mokyklą, žaidimo aikštelių, parkų, poilsio ir kultūrinių vietų, viešųjų bibliotekų, sveikatos priežiūros įstaigų ir vietos susisiekiimo sistemų projektavimą, siekiant užtikrinti tinkamesnes paslaugas. Vaikų pažiūros turėtų būti aiškiai įtrauktos bendruomenės plėtros planuose, kai būtina organizuoti viešas konsultacijas.
129. Tuo tarpu, tokios dalyvavimo galimybės daugelyje šalių yra sukurtos rajono, regiono, federaliniu ir nacionaliniu lygiu, kur jaunimo parlamentai, tarybos ir konferencijos vaikams suteikia forumus, kuriuose vaikai gali pristatyti savo pažiūras ir su jomis supažindinti atitinkamas auditorijas. NVO ir pilietinės visuomenės organizacijos sukūrė vaikų paramos praktikas, kurios užtikrina atstovavimo skaidrumą ir pasipriešina manipuliavimo arba tokenizmo rizikoms.
130. Komitetas palankiai vertina reikšmingą UNICEF ir NVO indėlį, didinant informuotumą apie vaiko teisę būti išklaustyti ir dalyvauti visose savo gyvenimo srityse, taip pat ragina jas ir toliau remti vaikų dalyvavimą visuose su jais susijusiuose klausimuose, įskaitant visuomeniniu, bendruomeniniu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu, ir sudaryti sąlygas keistis geromis praktikomis. Vaikų vadovujamų organizacijų tinklų kūrimas turėtų būti aktyviai skatinamas, siekiant padidinti bendro mokymosi ir kolektyvinio atstovavimo platformų galimybes.
131. Tarptautiniu lygiu ypač svarbus vaikų dalyvavimas 1990 m. ir 2002 m. Generalinės asamblėjos organizuojuose pasaulio viršūnių susitikimuose vaikams skirtais klausimais ir vaikų įtraukimas į ataskaitų Vaiko teisių komitetui rengimo procesus. Komitetas palankiai vertina vaikų organizacijų ir vaikų atstovų raštiškas ataskaitas ir papildomą žodinę informaciją valstybių dalyvių vykdomame vaiko teisių įgyvendinimo stebėsenos procese ir ragina valstybes dalyves ir NVO remti vaikus, kad jie išreikštų savo pažiūras Komitetui.

**D. PAGRINDINIAI VAIKO TEISĖS BŪTI IŠKLAUSYTAM ĮGYVENDINIMO REIKALAVIMAI**

132. Komitetas ragina valstybes dalyves vengti tokenizmo požiūrių, kurie riboja vaikų pažiūrų išraišką, arba sudaro sąlygas vaikams būti išklaustytiems, bet deramai neatsižvelgia į jų pažiūras. Komitetas akcentuoja, kad suaugusiųjų vykdomas manipuliavimas vaikais, kai vaikams pasakoma, ką jie turėtų sakyti, arba kai dėl dalyvavimo iškyla pavojaus grėsmė, yra neetiškos praktikos ir negali būti suprastos kaip 12 straipsnio įgyvendinimas.
133. Kad dalyvavimas būtų veiksmingas ir prasmingas, jis turi būti suprastas kaip procesas, o ne kaip atskiras vienkartinis įvykis. Remiantis po Vaiko teisių konvencijos priėmimo 1989 m. įgyta patirtimi, buvo pasiektas bendras sutarimas dėl pagrindinių reikalavimų, kuriuos būtina įvykdyti, siekiant veiksmingai, etiškai ir prasmingai įgyvendinti 12 straipsnį. Komitetas rekomenduoja valstybėms dalyvėms integruoti šiuos reikalavimus į teisėkūros ir kitas priemones, siekiant įgyvendinti 12 straipsnį.
134. Visi procesai, kuriuose išklausomas ar dalyvauja vaikas ar vaikai turi būti:
- skaidrūs ir informatyvūs – vaikai turi gauti visišką, prieinamą, į įvairovę atsižvelgiančią ir pagal amžių tinkančią informaciją apie jų teisę laisvai išreikšti savo pažiūras ir tos pažiūroms skirti daug dėmesio, taip pat informaciją, kaip toks dalyvavimas vyksta, jo apimtį, tikslą ir galimą poveikį;
  - savanoriški – vaikai neturėtų būti verčiami prieš savo valią reikšti pažiūras ir turėtų būti informuoti, kad bet kuriuo metu gali nutraukti savo dalyvavimą;
  - pagarbūs – vaikų pažiūros turi būti gerbiamos, o vaikai turėtų gauti galimybes inicijuoti idėjas ir veiklas. Su vaikais dirbantys suaugusieji turėtų pripažinti, gerbti ir remtis gerais vaikų dalyvavimo pavyzdžiais, tokiais kaip vaikų indėlis šeimos, mokyklos, kultūros ir darbo aplinkoje. Jie taip pat turi suprasti socialinius-ekonominius, aplinkos ir kultūrinius vaiko gyvenimo kontekstus. Su vaikais dirbantys asmenys ir organizacijos turi gerbti vaikų pažiūras dėl dalyvavimo viešuosiuose renginiuose;
  - aktualūs – klausimai, dėl kurių vaikai turi teisę išreikšti savo pažiūras, turi turėti realią reikšmę jų gyvenimui ir sudaryti sąlygas remtis savo žiniomis, įgūdžiais ir gebėjimais. Be to, būtina sukurti erdves, kuriose vaikai galėtų atkreipti dėmesį ir spręsti jiems aktualius ir svarbius klausimus;
  - palankūs vaikams – aplinka ir darbo metodai turi būti pritaikyti pagal vaiko gebėjimus. Turėtų būti numatytas tinkamas laikas ir ištekliai, siekiant užtikrinti, kad vaikai būtų tinkamai pasirengę, savimi pasitikėtų ir turėtų galimybę išsakyti savo pažiūras. Būtina atsižvelgti į tai, kad vaikams reikia skirtingo lygio paramos ir dalyvavimo formų, atitinkančių jų amžių ir didėjančius gebėjimus;
  - integraciniai – dalyvavimas turi būti integracinis, vengti egzistuojančių diskriminacijos modelių ir remti marginalizuotų vaikų (ir berniukų, ir mergaičių) galimybes dalyvauti (žr. 88 paragrafą). Vaikai nėra vienalytė grupė, todėl dalyvavimas turi užtikrinti lygias galimybes visiems be jokios diskriminacijos. Programos taip pat turi atsižvelgti į visoms bendruomenėms priklausančių vaikų kultūrą;

- (g) pagrįsti mokymais – suaugusiesiems reikia pasiruošimo, įgūdžių ir paramos, kad galėtų sudaryti sąlygas veiksmingam vaikų dalyvavimui, pavyzdžiui, klausymo, darbo kartu su vaikais ir jų veiksmingo įtraukimo, atsižvelgiant į didėjančius vaikų gebėjimus, įgūdžių. Patys vaikai gali dalyvauti kaip instruktoriai ir tarpininkai ir skatinti veiksmingą dalyvavimą. Jie turėtų gauti galimybes stiprinti savo įgūdžius, pavyzdžiui, veiksmingai dalyvaudami informavimo programose apie savo teises, mokymuose apie susirinkimų organizavimą, lėšų rinkimą, bendravimą su žiniasklaida, viešą kalbėjimą ir atstovavimą;
- (h) saugūs ir atsižvelgiantys į riziką – tam tikrose situacijose vaikai, išreikšdami savo pažiūras, gali susidurti su rizikomis. Suaugusieji atsako už vaikus, su kuriais dirba, ir privalo imtis atsargumo priemonių, kad sumažintų smurto, išnaudojimo ar bet kurios kitų neigiamų jų dalyvavimo pasekmių rizikas vaikams. Tinkamai apsaugai užtikrinti būtinos priemonės apima aiškios vaiko apsaugos strategijos, kuri pripažįsta tam tikras rizikas, su kuriomis susiduria kai kurios vaikų grupės, ir papildomas kliūtis, su kuriomis jos susiduria, siekdami gauti pagalbą, sukūrimą. Vaikai turi žinoti apie savo teisę būti apsaugoti nuo pavojaus ir kur reikėtų kreiptis dėl pagalbos, jei reikia. Investicijos į darbą su šeimomis ir bendruomenėmis yra labai svarbios, siekiant sukurti supratimą apie dalyvavimo vertę ir pasekmes ir sumažinti pavojų, su kuriuo, kitu atveju, vaikai susidurtų;
- (i) atskaitingi – įsipareigojimas dėl tolesnių veiksmų ir vertinimo yra labai svarbus. Pavyzdžiui, bet kokiose tyrimų ar konsultacijų procesuose vaikai turi būti informuoti, kaip jų pažiūros buvo aiškintos ir naudotos ir, jei reikia, gauti galimybę ginčyti ir daryti poveikį rezultatų analizei. Vaikai taip pat turi teisę gauti aiškią grįžtamąją informaciją apie jų dalyvavimo poveikį bet kokiems rezultatams. Tam tikrais atvejais, vaikai turėtų gauti galimybę dalyvauti tolesnių veiksmų procesuose ar veiklose. Būtina vykdyti vaikų dalyvavimo stebėseną ir vertinimą, jei įmanoma, kartu su vaikais.

## E. IŠVADOS

135. Investicijos į vaiko teisę būti išklausty tam visais jį liečiančiais klausimais ir toms pažiūroms skirti daug dėmesio yra aiškus ir tiesioginis valstybių dalyvių teisinis įsipareigojimas pagal Konvenciją. Tai yra kiekvieno vaiko teisė be jokios diskriminacijos. Prasmingos galimybės įgyvendinti 12 straipsnį bus pasiektos, tik panaikinant teisinės, politinės, ekonomines, socialines ir kultūrinės kliūtis, kuriuos šiuo metu trukdo įgyvendinti vaikų galimybes būti išklaustytiems ir visiškai dalyvauti visuose su jais susijusiuose klausimuose. Būtinas pasirengimas pasipriešinti prielaidoms apie vaikų sugebėjimus ir skatinti aplinkų, kuriose vaikai gali ugdyti ir pademonstruoti gebėjimus, plėtrą. Taip pat būtina įsipareigoti dėl išteklių ir mokymo.
134. Valstybės dalyvės, įgyvendindamos šiuos įsipareigojimus, susidurs su iššūkiais. Tačiau tai yra pasiekiamas tikslas, jeigu valstybės dalyvės sistemingai įgyvendins šiame bendrajame komentare išdėstytas strategijas ir sukurs vaikus ir jų pažiūras gerbiančią kultūrą.



